

Danmarks Stednavne 100 år

Jubilæumsskrift i anledning af hundredåret
for udgivelsen af bind 1: Samsøs Stednavne

Redigeret af Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen
under medvirken af Birgit Eggert

Museum Tusculanums Forlag
København 2022

Danmarks Stednavne 100 år

Navnestudier
udgivet af Arkiv for Navneforskning
Nr. 46

Danmarks Stednavne 100 år

Jubilæumsskrift i anledning af hundredåret
for udgivelsen af bind 1: Samsøs Stednavne

Navnestudier nr. 46

Udgivet af Arkiv for Navneforskning
Københavns Universitet

Redigeret af Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen
under medvirken af Birgit Eggert

Museum Tusculanums Forlag
København 2022

© 2022 Forfatterne og Arkiv for Navneforskning, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner og virksomheder, der har indgået aftale med Copydan, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.

Grafisk tilrettelæggelse: Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen.

Alle artikler i bogen er fagfællebedømt.

Bogen er udgivet elektronisk hos Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab samt hos Museum Tusculanums Forlag.

ISBN: 978-87-635-4707-9

ISSN: 0470-5165

I kommission hos
Museum Tusculanums Forlag
Rådhusvej 19
2920 Charlottenlund
www.mtp.dk

Forsideillustration:

Udsnit af kort over Samsø (*Samos Baltica vulgo Samsöe*) tegnet af Diderich Christian Fester i 1763 og udgivet i Erich Pontoppidans *Den Danske Atlas* bind II fra 1764. Mens stednavne i selve tekstafsnittene af atlasset er excerperet og gengivet i *Danmarks Stednavne 1: Samsøs Stednavne*, så er navneformerne på atlassets tilknyttede Samsø-kort ikke medtaget i bindet. © Det Kgl. Bibliotek.

Indholdsfortegnelse

Forord	7
RIKKE STEENHOLT OLESEN	
Individ og kollektiv – At løfte <i>Danmarks Stednavne</i>	9
JOHNNY GRANDJEAN GØGSIG JAKOBSEN	
DS 1: <i>Samsøs Stednavne</i> – 100 år efter	31
BENT JØRGENSEN	
Huller i osten. Om mangler i <i>Samsøs Stednavne</i>	51
GILLIAN FELLOWS-JENSEN	
Onsbjerg on Samsø and Roseberry Topping in Yorkshire	59
BIRGIT EGGERT	
<i>Samsø</i> og andre navne på store jyske øer	69
LARS-JAKOB HARDING KÆLLERØD	
<i>Bødker, Klejs og Pedersen</i> . Om brugen af mellemnavne på Samsø i det 18. og 19. århundrede	79
MARTIN SEJER DANIELSEN	
Stedse og i over 20 år kendt under tilnavnet <i>Fabricius</i>	113
MICHAEL LERCHE NIELSEN	
<i>Kornmaaler</i> og andre samsiske efternavne	139
SUSANNE VOGT	
Iver Ellung (1757–1820) – geografisk-økonomisk landinspektør og antikvar. Mere end bare stednavne	153
BENTE HOLMBERG	
<i>Snekke</i> -navne nok engang	179
SOFIE LAURINE ALBRIS & ANDERS PIHL	
Bornholms førkristne landskab og bebyggelse. Nogle ekstralingvistiske perspektiver på <i>Danmarks Stednavne 10</i>	199
PEDER GAMMELTOFT	
Viden og vanvid – om stednavneværker i digital form	249
BIRGIT EGGERT	
<i>Danmarks Stednavne</i> – en bibliografi	261

Viden og vanvid

– om stednavneværker i digital form

PEDER GAMMELTOFT

Vi bor i et videnssamfund, hvor information er hjørnestenen i måden vi agerer på som stat og individer. Derfor er det også naturligt at navneforskningen tidligt kiggede mod nye horisonter for forskning og formidling af sted- og personnavne. Denne artikel er dels et indsyn i hvordan den digitale tankegang har arbejdet sig ind i navneforskningen. Samtidig er artiklen også et overblik over hvordan man gennem årene har tænkt digitale data og deres strukturering i databaser og gennem søgesider på internettet. Traditionelt set var papir måden at få formidlet sine resultater på, men i det 20. århundrede trådte andre medier ind på banen. Først kom radioen som revolutionerede måden hvorpå vi formidler til den brede befolkning, kort efter fulgt af fjernsynet. Navneforskere er almindeligvis ikke blevet radio- eller tv-personligheder, men interviews og tv-indslag har forekommet i nogenlunde antal. Der, hvor de audioteknologiske medier for alvor vandt indpas, var i forbindelse med indsamling af stednavne, hvor lyd tidligt blev indspillet på Edison-fonografer og lakplader – og senere på spole- og kassettebånd.

I begyndelsen af 1950'erne kom en helt ny teknologi på banen i Norden – computeren. Det var et elektronisk system der lynhurtigt kunne udregne komplekse talmængder og algoritmer. Den kunne også lagre både grunddata og resultaterne til senere reproduktion og videre udregninger. Den første nordiske computer havde det iøjnefaldende akronym *BESK* (Binär Elektronisk SekvensKalkylator). Den kom i brug i Sverige i 1953 (Karlqvist u.å.) og blev hurtigt eksporteret til Danmark, hvor den fik navnet *DASK* (Dansk Algoritmisk Sekvens Kalkulator) og gik i produktion i 1958. Samtidig blev også *ENSK* bygget i Finland (Paju 2005). Herefter gik Norden ind i en veritabel elektronisk revolution, der så bygningen af mere og mere kraftfulde computere og endda en overgang en blomstrende produktion af computere, især med afsætning på hjemmemarkederne. De i blandt os, der gik i skole i

1980'ernes Danmark, husker måske EDB-undervisningen på Regnecentralens Pico 702 og Picoline 759 mikrodatamater.

Da NORNA blev dannet i 1971 var den elektroniske tidsalder allerede i gang inden for navneforskningen, og fjerde bind i serien NORNA-rapporter, *EDB på navnearkiverne*, beskrev hvordan teknologien blev anvendt og kunne anvendes inden for navneforskningen. Men der skulle dog gå godt et årti inden computeren for alvor gjorde sit indtog i navneforskning. Henimod slutningen af 1980'erne begyndte man at indsamle person- og stednavne i computerprogrammer og lagre dem på digitale medier, og i løbet af slut-halvfemserne var computere gået hen og blevet hvermandseje og internettet var blevet etableret. Derfor begyndte også de første stednavnedatabaser at komme på nettet – og for den datainteresserede blev det nemmere at lave egne navnedatabaser med databasesystemsoftware der muliggjorde for den enkelte at lave selv komplekse databasesystemer sammensat af flere tabeller og med brugervenlige visningsmuligheder. Vi skal over de næste afsnit se på hvordan den digitale processering af navnedata har ændret vor tilgang til navneforskningens forskningsresultater og hvordan den er blevet demokratiseret gennem internettet.

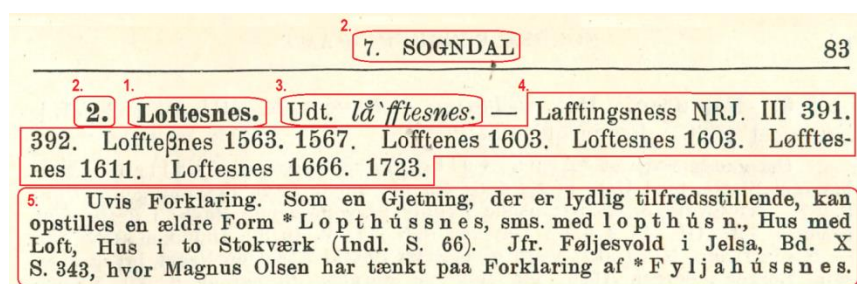
Viden

For at komme så langt som at få skabt en navnedatabase, måtte navneforskeren tilegne sig endnu mere viden til den allerede brede fane af kundskaber nødvendige for at bedrive navneforskning – håndtering af elektroniske data og databasekonstruktion. Og om man skulle få sin database på nettet, måtte man også lære sig både computerkodning og websidedesign – eller alliere sig med en IT-udvikler, eller flere.

Fundamentalt set, er ingenting forandret fra dengang til i dag – der kræves stadigvæk de samme kundskaber – men siden årtusindskiftet er IT-teknologierne blevet mere tilgængelige og langt mere brugervenlige. Man skal dog stadigvæk kunne kode for at gøre avancerede ting som at få gjort stednavnedatabaser søgbare på internettet. Derimod kan simple ting som at skabe databaser til at huse og lagre sine stednavnedata i laves med blot en basal viden om databasekonstruktion.

Der har traditionelt eksisteret tre typer af databaser. Den simpleste har vi vist alle arbejdet med, nemlig enkeltfilsdatabasen. Det er en simpel type database, hvor man kun arbejder i én fil og hver linje typisk indeholder én post og dens data. Denne type database kendes bl.a. som programmet Excel fra Microsoft-programpakken. For simple data-

strukturer og simple dataoperationer som filtrering og sammentælling, er dette en fin måde at strukturere sine data på. Geografisk placerbare data i form af GIS-datasæt opererer også med enkeltfilsdatabaser i de normale datatyper for geografiske informationssystemer. Men skal man arbejde med blot lidt komplekse data, må man kigge på andre databasetyper. Hvis vi tager en typisk stednavneudgivelse som *Danmarks Stednavne*, *Norske Gaardnavne* eller *Sveriges ortnamn*, består en navneartikel af hovedkategorierne opslagsform, lokalisering, udtale, kildeformer (med daterings- og kildeangivelser) og en tolkning, se figur 1.

Figur 1. Udsnit fra *Norske Gaardnavne*, bind 15 s. 83, med hovedkategorierne opslagsform (1), lokalisering (2), udtale (3), kildeformer (4) og tolkning (5), der her hver især er markeret med rød omkreds.

I princippet kan man godt have alle disse informationer i en flad enkeltfilsdatabase, men siden kildeformsdelen i en stednavneartikel i sig selv indeholder flere informationer, egner Excel og enkeltfilsdatabaser sig ikke til stednavnedatabaser eller komplekse personavnedatabaser. I stedet må man kigge på enten hierarkiske databaser eller på relationelle databaser.

Hierarkiske databaser kaldes ofte også XML-databaser og er en type database, der bruger en en-til-mange-relation gående fra en hoveddatainformation til de underordnede informationer (fx lokalisering, kildeformer og tolkning). Hierarkiske databaser anvender en træstruktur, der forbinder et antal forskellige elementer til én 'forælder' eksempelvis en opslagsform. Ideen bag hierarkiske databasemodeller er nyttig hvor man har data, der linker tilbage til én overordnet post i en hierarkisk struktur. Det betyder, at den er meget god til denne bestemte type data-lagring, men ellers er den ikke videre alsidig og er reelt afgrænset til meget specifikke anvendelser. Dog passer den ganske godt til navne-databaser, da tolkning/betydning og kildebelæg typisk peger tilbage til én overordnet post: opslagsformen. Inden for navneforskningen har

databasetypen imidlertid aldrig vundet stort indpas. Den vestlandske stednavneressource *Hordanamn* fra Universitetet i Bergen er en af yderst få, der benytter sig af teknologien.

Hierarkiske databaser var populære i det tidlige databasedesign i mainframe-computerens æra i 1970'erne og den tidlige, kommercielle højhastighedscomputers tid. Hvor mainframe-computere stadig er i brug, bruger man i dag normalt andre typer databaser der kan håndtere mere fleksible modeller til mere sofistikerede typer datastyring, fx relationsdatabaser.

En relationsdatabase, eller helt korrekt et relationelt databasestyringssystem (RDBMS), er et databasesystem, hvor data lagres og præsenteres som relationer, det vil sige i tabeller, der har relationer til hinanden, og som linkes til hinanden gennem identer eller 'nøgler', hvor den overordnede nøgle kaldes den primære nøgle og de nøgler der linker til den kaldes for fremmednøgler. For at manipulere de data, der er lagret i tabeller, anvender man programmatisk SQL-sætninger (Subject Query Language), der gør det muligt at manipulere data mellem tabeller til at vise komplekse resultater.

De fleste moderne databasesystemer, kommercielle så vel som open source, er i deres grundstruktur relationelle og omfatter databasesystemer, som fx Oracle DB (Oracle Corporation), SQL Server (Microsoft) og MySQL (open source), SQLite (open source) og PostgreSQL (open source). Stednavnedatabaser som *Danmarks Stednavne*, *Skånsk ortnamnsdatabas* og *Ortsnamsregisteret* kører alle på relationsdatabaser. I disse databaser vil opslagsformen typisk være placeret i en overordnet tabel, hvis ID kobles med underordnede tabeller for lokalisering, kildeformer og tolkning, hvor disse har opslagsformstabellens primær-ID som en såkaldt fremmednøgle. De underordnede tabeller, fx kildeformstabellen, kan også have flere tabeller underordnet sig, så som kildehenvisning/-forkortelse og datering. Disse er igen koblet i et ID-fremmednøgleforhold – dog her med kildeformstabellens egne primær-ID, se også figur 2.

Men også relationsdatabaser har deres begrænsninger. Med fremkomsten af sociale netværk og big data (dvs. indsamling, opbevaring, analyse, processering og fortolkning af enorme mængder af data i titusind- eller hundredetusindvis af gigabyte) blev databaser massive størrelser. Sociale medier måtte betjene titusindvis eller endda hundredvis af millioner af kunder over hele verden med flere tusinde læsninger og skrivninger hvert minut. Traditionelle relationsdatabaser kan simpelthen ikke skalere op til at opfylde dette behov. Løsningen på dette

problem er blevet kaldt NoSQL, eller 'Not only SQL', der er en klasse af databasesystemer, der ikke følger alle reglerne for et relationelt databasesystem. NoSQL-databaser er konstrueret til at være fleksible med hensyn til lagrede data, relationer (i form af grafdatabaser) og aggregering af data. Disse databasesystemer bruges oftest i meget store databaser, som er særligt udsatte for ydeevneproblemer forårsaget af begrænsningerne i relationelle databaser og som skal kunne skaleres efterhånden som behovet for ydeevne øges. Af kendte NoSQL-databasesystemer er Facebooks Cassandra-database, Googles BigTable, og Amazons SimpleDB og Dynamo.

Kernen i NoSQL er den såkaldte grafdatabase, der gemmer data i samlinger af noder og kanter i stedet for i en række kolonner og rækker. Hver node repræsenterer et datapunkt, og hver kant definerer en relation mellem to noder. Denne type database er især anvendelig til lagring af komplekse data, der har indirekte relationer, og til dataforespørgsler efter den korteste vej mellem to datapunkter. En grafdatabase kan også omtales som en vidensgraf eller graforienteret database, og er i det væsentlige en samling af kanter og noder, hvor hver node er defineret af en unik identifikator og har flere kanter knyttet til sig. En kant er også defineret af en unik identifikator, og den har en start- og en slutnode samt et sæt egenskaber der definerer relationen mellem to noder. Så for at beskrive en relation mellem en opslagsform (node 1) og en kildeform (node 2) og en datering (node 3), beskriver man relationen mellem dem (en kant), i dette tilfælde skal kanten beskrive at kildeformen (node 2) er en tidligere skriveform af opslagsformen (node 1). Dertil skal en kant beskrive at dateringen (node 3) er en historisk tidsbeskrivelse af kildeformen (node 2).

Til at strukturere data bruges en såkaldt ontologi, der organiserer information og begreber og giver en ramme til at definere domænet i en konceptuel model, der består af et sæt af begreber, karakteristika og relationer. De konceptuelle modeller definerer de semantiske termer og mekanismer til at organisere informationen ved at lave et sæt antagelser om den faktiske anvendelse. Fordelen ved at anvende ontologistyrede grafdatabaser er, at data er fuldt maskinlæsbare og websemantiske.

Det semantiske web er et netværk af data, der er forbundet på en sådan måde, at de nemt kan behandles af maskiner i stedet for menneskelige operatører. Netværket er en udvidet version af det eksisterende World Wide Web, og er et effektivt middel til data-repræsentation i form af en universelt sammenkoblet database. Ved at understøtte inklusion af semantisk indhold på websider, målretter det

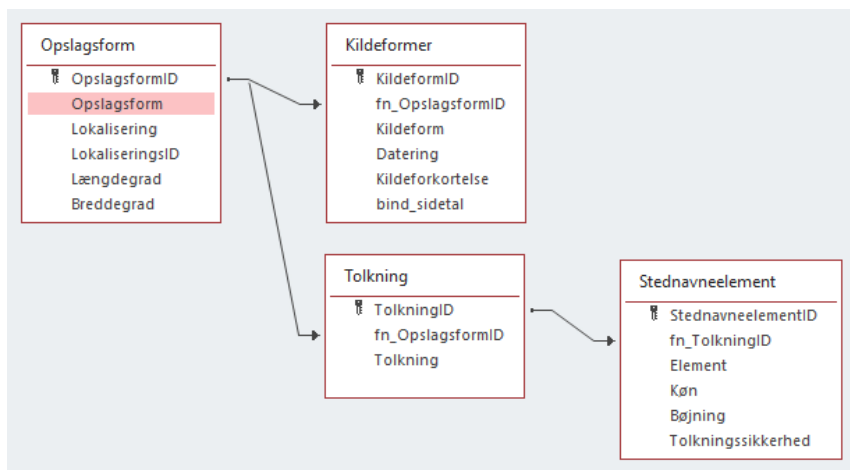
semantiske web konverteringen af det aktuelt tilgængelige web af ustrukturerede dokumenter til et web af struktureret information/data. Det semantiske web er drevet af World Wide Web Consortium, og bygger på konsortiets Resource Description Framework (RDF) samt det der svarer nogenlunde til relationsdatabasens primær-ID'er, Uniform Resource Identifiers (URI'er), til at repræsentere data. Ved at strukturere sine data i RDF-format (en model til at lagre, håndtere, udveksle og anvende metadata), er det muligt for computerprogrammer at søge, opdage, indsamle, vurdere og behandle dataene på nettet uden menneskelig indsats.

Teknologien er relativt ny, og befinder sig endnu for en del systemers vedkommende på det eksperimentale stadium. Men alligevel findes der inden for navneforskningen to stednavneressourcer der benytter sig af disse teknologier, nemlig det finske *Nimisampo* og det deraf afledte *Norske stedsnavn* | *Norske stadnamn*.

Hvordan kommer man selv i gang?

Jeg har ovenfor beskrevet nogle forskellige typer af databasesystemer. Man kan i princippet bruge dem alle i sin egen forskning, men der er dog én der er mere anvendelig end andre – i alt fald for nuværende – og det er den relationelle database. Det mest gængse databaseformat er SQL (Subject Query Language), i en af dens mange alternativformater – MS SQL, MySQL, SQLite, PostgreSQL, osv. Det kan være en lettere møjsommelig affære at sætte databaseservere op, så derfor er den nemmeste måde at skabe sin egen relationsdatabase at undersøge, om man i sin Microsoft Office-pakke har MS Access installeret. De fleste Office-pakker, bortset fra de mest basale 'Home Office'-versioner, har som regel Access inkluderet. Og heldigvis har Microsoft en god hjemmeside (Microsoft Access Support), der hjælper en med at komme godt i gang med databaser.

Når man sætter en stednavnedatabase op, er det vigtigt at have in mente hvad man ønsker at udforske. Hvis ønsket er at lave en 'klassisk' stednavnesamling, dvs. en der følger det gængse layout som vi kender det fra stednavneværkerne, med en inddeling efter opslagsform, lokalisering, udtale, kildeformer og tolkning (se figur 1), så kræver det en tabelstruktur der afspejler dette. Man må derfor have mindst fire tabeller i sin database, se figur 2: *Oplagsform, Kildeformer, Tolkning og Stednavneelement*.

Figur 2. Forenklet databasemodel for stednavne inddelt i en tabel for a) opslagsformen og navnets lokalisering til administrativ enhed, administrativ enhedskode og geografisk placering, b) kildeformer, deres datering og kildeophav, c) en tekstuel tolkning, og d) en tabel til at håndtere stednavneelementerne der indgår i tolkningen, med diverse grammatiske og morfologiske informationer, samt hvor sikker tolkningen er.

I princippet skal hver linje i hver af tabellerne have sin egen ID (jf. de felter (= kolonner) i tabellerne der slutter på 'ID' og som har et nøgleikon ud for sig), og relationerne mellem de enkelte tabeller styres af ID'er fra hovedtabellerne og sættes ind som såkaldte fremmednøgler (jf. felterne der begynder med 'fn_'). Når det er på plads og relationerne er defineret, så er det egentlig 'bare' at fylde data i databasen og begynde at analysere. Og jo mere avanceret man bliver, jo flere funktionaliteter kan man tillære sig, enten gennem Microsoft Access' egne informationssider, eller gennem kurser og dedikerede internetsider, som fra fx *W3 Schools*. En indvending, der ofte gøres inden for navneforskningsmiljøet, er at det er for meget arbejde både at sætte sig ind i databasedesign og -programmering og derefter taste alt det ind, der i forvejen findes i arkivskabe og seddelskuffer. Jo, det er ganske sandt – man skal være forberedt på at lægge en indsats i at forstå og skabe databaser. Men sidstnævnte indvending, det at man skal taste alt ind, som allerede findes, er mindre valid. Uanset hvad vi forsker i, skal vi lave en udvælgelse, om den gøres på en skriveblok, i et word-dokument, eller i en database, det kommer nærmest ud på det samme. Og uanset hvordan man arbejder inden for navneforskning, så er alt arbejdet betinget af samlingsskabernes præferencer. Da stednavneforskningens fokus siden

de ældste tider overvejende har taget udgangspunkt i bebyggelsesnavne, så er bebyggelsesnavne stadigvæk det, der i hovedsagen forskes i, eftersom bebyggelsesnavne fortsat er det, der dominerer i samlingerne, hvorimod andre typer af stednavne enten mangler helt eller kun er svagt repræsenteret. Et eksempel er værket *Norske Gaardnavne*, der, som navnet tilsiger, beskæftiger sig med stednavne på (matrikel)gårde og småbrug. Det ensidige fokus på gårdnavne i excerperingsprocessen gør, at vi ikke har oversigt over hvilke andre typer stednavne vi finder i norske middelalderkilder, især ikke naturnavne. Disse begrænsninger vil man naturligvis overføre til databaser, hvis man holder sig til det eksisterende samlingsindhold – men om man inddrager materiale fra kilder uden for fagfeltet, har man automatisk mulighed for at udvide spektret for hvilke forskningsspørgsmål man kan stille materialet.

Fra det humanistiske miljø generelt, og især de der beskæftiger sig med digital humaniora, er kritikken lidt anderledes vinklet. Den går ud på at digitale forskningsressourcer ikke skaber ny viden, men bare er et sammenkog af eksisterende viden præsenteret som ny viden gennem online systemer, der begrænser brugen, snarere end at gøre den relevant for flere faggrupper (Oldman 2021: 132 og 137 f.). Til dette er der to svar. For det første, er dette helt korrekt observeret, om man forsøger at genskabe *eksisterende* fysiske samlinger digitalt, og ikke benytter sig af chancen for at bringe nyt materiale ind i ressourcen. Men, for det andet, skal man huske på at ikke alle forskningsressourcer er tænkt som redskaber for brede forskningsfelter. De er derimod gerne udviklet for at servicere et specialiseret fagfelt. Her er applikationerne afstemt det specialiserede felts behov, som de bør og skal. Hvad ikke rigtig kommer til udtryk i kritikken er, at digitale forskningsressourcer er to ting – de er data og de er rammen hvori de vises. Førstnævnte er ‘guldet’, det som har vedblivende værdi for forskere, uanset i hvilket format. Præsentationsrammen derimod er blot selve kisten hvori guldet opbevares – og en der til enhver tid kan skiftes ud med en anden beholder. Her ligger kritikken af begrænsningen i hovedsagen på de ydre rammer og ikke så meget på indholdet. Bevares, det kan være en tilstrækkelig belastning til at data ikke kan komme i anvendelse i andre faggrupper, men så må fx dataudveksling (i form af download eller hellere API’er) tænkes ind i projekterne, hvor det er muligt.

Mere alvorligt er nok det faktum, at de der ikke har den faglige nysgerrighed til at sætte sig ind i digitale muligheder, i større eller mindre grad ekskluderes fra at kunne bruge de ressourcer, der bliver dannet i forskningsmiljøet. Dette er et problem der kan skabe en faglig

opdeling i et A-hold og et B-hold, hvis man ikke sørger for god, brugervenlig tilgængelighed for alle relevante brugere.

Vanvid

Jo mere indført man bliver i hvordan stednavnedatabaser virker og man indser hvor kraftfulde de er som tolkningsredskab, kan vanviddet begynde at stige en til hovedet ved at få den idé at gøre ens data tilgængelige for et større publikum på nettet. I teorien er tilgængeliggørelse en meget smart idé, men i praksis løber man ind i en lang række udfordringer. Ikke alene stiger kravet til ens IT-kundskaber for at kunne få sin stednavnedatabase ud på internettet, det kan også hurtigt blive en ganske bekostelig affære, da der skal betales for lagring og vedligehold hos eksterne udbydere. Og dertil skal der programmeres en indbydende hjemmeside, der kan vise resultaterne fra søgninger i databasen.

Lidt bedre stillet er man, hvis man kan overbevise sin institution om at det er en god idé at gøre forskningsdata tilgængelige. Da kan institutionen gå ind med programmørtimer, lagringsplads og vedligehold af ressourcen. Afdeling for Navneforskning (nu: Arkiv for Navneforskning, Københavns Universitet) var i perioden 2009–2011 del af forskningsinfrastrukturprojektet *DigDag* (Digitalt atlas over Danmarks historisk-administrative geografi). I forbindelse med projektet blev de trykte bind af *Danmarks Stednavne* digitaliseret, og efter projektets afslutning blev der skabt en digital ressource baseret på de trykte bind samt det koordinatsatte stednavnedatasæt *Danske Stednavne* fra Geodatastyrelsen (nu SDFI), tilsammen lanceret online som *Danmarks Stednavne* (www.danmarksstednavne.dk). Til alt held var der penge nok til at ansætte en IT-udvikler til at få udviklet en avanceret online digitalressource. *Danmarks Stednavne* var ganske avanceret for sin tid, da den havde indbygget både et komplekst søgeinterface samt et effektivt redigeringsmodul, noget som kun få andre digitale stednavneressourcer havde på det tidspunkt. Resultatvisningen er tilgængelig i en opstilling, der ligner de trykte udgavers, samt gennem en kortvisning. Kortvisning var også ganske innovativt for sin tid. Kun *Hordanamn* havde den funktionalitet før *Danmarks Stednavne*, og det er egentlig først med *Icelandic Saga Map*, og i de seneste år *Nimisampo* og *Norske stedsnavn | Norske stadnamn*, at dette er begyndt at blive normen. Så på sin vis har *Danmarks Stednavne* været en digital frontløber på flere områder, selv om dens digitalisering ligger ganske mange år efter både de norske og svenske søsterinstitutioners. Netudgaven af *Danmarks Stednavne* har nu

kørt i omkring ti år og trænger til en overhaling for at blive helt tids-svarende, noget som Københavns Universitet heldigvis ser på med forståelse og med lidt held får vi en ny udgave at se snart.

Desværre har universiteterne dog generelt ofte ualmindeligt svært ved at se fornuften i at skulle vedligeholde digitale ressourcer, især hvis der ikke er ekstern finansiering til drift, vedligehold og opgradering. Resultatet bliver ofte, at på et eller andet tidspunkt stopper ressourcen med at fungere og så kommer den aldrig online igen. Uanset om der er tale om internt eller eksternt finansierede ressourcer, var universiteterne i mange år uvillige til at overtage drift og vedligehold af forsknings-ressourcer, selv om de hellere end gerne tog en stor bid af en bevilling i overheads mens projektet kørte. Det synes dog at være ved at ændre sig, i takt med at de bevilgende myndigheder kræver garanti for at ressourcen fortsætter en vis periode efter projektets ophør. Dette har dog generelt bare medført en tendens til at udsætte problemerne til når den aftalte driftsperiode er udløbet – og er ressourcen god nok, vil dens relevans jo eksistere langt ud over den berammede driftsperiode.

Om universiteternes IT-afdelinger havde en samlet plan for hvilke rammeværk, softwaresystemer og frontend-programmeringssprog de accepterede som kerneinfrastruktur, ville det være meget nemmere at sikre en kontinuerlig og effektiv drift af systemer i årtier, uden at det hverken ville være en byrde eller stor omkostning for universiteterne. Men som det er nu, findes der stort set ikke sådanne planer. Og derfor må IT-afdelingerne servicere en meget bred fane af systemer så længe som det er aftalt. Se, det er både ressourcespild og grænsende til vanvid.

Afslutning

Som fag og forskningstradition er der til stadighed et stort pres på for at få gjort forskningsdata digitalt tilgængelige. Og selv om navneforskningen i Norden startede tidligt ud med at omfavne den digitale tidsalder, har det været så som så med at holde momentum oppe. Det er nemlig ikke uden videre ligetil at få etableret digitale ressourcer. Dels er der udfordringen med at man skal have en basal IT-kundskab for at kunne skabe en digital ressource. Og for at få den gjort tilgængelig for almenheden, kræver det en del ressourcer i form af programmering og udgifter til drift og vedligehold. Og i denne del af udfordringssfæren er der yderligere den problematik, at ens institution ofte er ganske tilbageholdende med at ville vedligeholde noget der ikke har et driftsbudget, og som derudover ikke kan stille retningslinjer for hvordan

ressourcer skal udvikles for at det skal kunne lade sig gøre at holde ressourcen kørende i årene efter endt udvikling.

Selv om dette er ikke ubetydelige udfordringer, skal det dog ikke holde én tilbage. Navneforskningen har et stort almenfolkeligt og tværvidenskabeligt potentiale og både *Danmarks Stednavne* på nettet, den nylige personavneressource *Dansk Navneleksikon* samt de andre nordiske navneressourcer viser med al tydelighed dette. Så bare kom i gang med at tænke innovativt og få udviklet stadig nye ressourcer – men tænk også på hvordan de skal holdes kørende!

Webdatabaser og litteratur

Danmarks Stednavne (web-database), udg. Københavns Universitet; <<http://danmarksstednavne.navneforskning.ku.dk/>> [besøgt 12. oktober 2021].

Dansk Navneleksikon (web-database), udg. Københavns Universitet og Det danske Sprog- og Litteraturselskab; <<https://ordnet.dk/dnl/>> [besøgt 4 juni 2022].

‘DASK’, *Wikipedia Danmark*; <<https://da.wikipedia.org/wiki/DASK>> [besøgt 17. maj 2022].

Hordanamn (web-database), udg. Universitetet i Bergen; <<http://hordanamn.uib.no/cgi-bin/stadnamn/lydkart/stadnamn-kart-lyd.py>> [besøgt 22. maj 2022].

Icelandic Saga Map (web-database), udg. Háskóli Íslands & Stofnun Árna Magnússonar; <<http://sagamap.hi.is/is/>> [besøgt 22. maj 2022].

Karlqvist, Jan (uden år): *BESK – Binär Elektronisk Sekvens Kalkulator*; <<http://www.treinno.se/pers/okq/besk.htm>> [besøgt 17. maj 2022].

Microsoft Access Support (uden år): *Access Video Training*; <<https://support.microsoft.com/en-gb/office/access-video-training-a5ffb1ef-4cc4-4d79-a862-e2dda6ef38e6>> [besøgt 4 juni 2022].

Nimisampo (web-database); <<https://nimisampo.fi/fi/app/table>> [besøgt 22. maj 2022].

Norske stedsnavn | Norske stadnamn (web-database), udg. Universitetet i Bergen; <<https://toponymi.spraksamlingane.no/nb/app>> [besøgt 22. maj 2022].

Ortnamnsregisteret (web-database), udg. Institutet för språk och folkminnen; <<https://ortnamnsregistret.isof.se/place-names>> [besøgt 22. maj 2022].

Oldman, Dominic (2021): Digital research, the legacy of form and structure and the ResearchSpace system, i: *Information and Knowledge Organisation in Digital Humanities*, red. Koraljka Golub & Ying-Hsang Liu; London, s. 131–153; <DOI: 10.4324/9781003131816-7> [besøgt 22. maj 2022].

Paju, Petri (2005): A Failure Revisited: The First Finnish Computer Construction Project, i: *History of Nordic Computing. HiNC 2003* (IFIP International Federation for Information Processing 174), red. J. Bubenko, J. Impagliazzo & A. Sølvberg, Boston, s. 79–94; <https://doi.org/10.1007/0-387-24168-X_7> [besøgt 22. maj 2022].

Rygh, Oluf (1919): *Norske Gaardnavne: Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision. 12. Nordre Bergenhus amt*, Kristiania.

Skånsk ortnamnsdatabas (web-database), udg. Institutet för språk och folkminnen; <<https://www.isof.se/arkiv-och-insamling/digitala-arkivtjanster/skansk-ortnamnsdatabas>> [besøgt 22. maj 2022].

Sørensen, John Kousgård [red.] (1974): *EDB på navnearkiverne* (NORNA-rapporter 4), Uppsala.

Summary

Knowledge and madness – on place-name dictionaries in digital form

This article has a twofold purpose. Firstly, to present an overview of the development of digital infrastructures and tools that enabled the creation of place-name databases, but secondly, and foremost, to encourage people to get started with ‘thinking digitally’ and start using databases for their own research purposes and for the use of the scientific community (and the general public). The article explores the suitability of the various kinds of database types and, not least, how to integrate the use of databases in one’s own research. Included are also sections that problematize digital thinking and points to issues in implementing digital research infrastructures online, in terms of cost, maintenance and organizational backing.